

VI.

NÁVRHY SUDETONĚMECKÉ STRANY.

JAK BYLY PODÁNY. JEJICH OBSAH.

Když bylo publikováno vládní usnesení z 18. února 1937 o směrnících národnostní politiky v tomto státě, bylo uvítáno i posuzováno různým způsobem. Se stanoviska sudetoněmecké strany k nim promluvil nejautoritativněji zajisté předseda strany Konrad Henlein v projevu dne 1. března v Ústí n. L., kde byly směrnice označeny za nedostatečné a jako minimum řešení národnostního problému byla stanovena samospráva, jež by na podkladě národnostních katastrů zorganizovala národní korporace, a to zastupitelsky, při čemž by národnostní zastupitelstva musela být včleněna do ústavy státu zákonitou cestou jako rovnoprávné články. Národnostní država by měla být petrifikována na stavu z r. 1918.

Březen a duben toho roku byl pak věnován přípravě zákonodárných návrhů, které by tyto myšlenky formulovaly. Strana připravovala své návrhy s nemalým aparátem odborníků. Konečně dne 27. dubna své dílo podala.

Jest to celkem 6 návrhů. Tyto návrhy netvoří všechny dohromady celek systematický. Toliko tři z nich souvisí úzce navzájem. Jsou to: návrh zákona o národnostní příslušnosti státních občanů a o národnostních katastrech;*) návrh zákona

*) Č. sněmovního tisku 893.

na ochranu národnostních práv zřízením veřejnoprávních svazů*) (zákon na ochranu národností), a návrh o změně zákona ze dne 9. března 1920, č. 162 Sb. z. a n. o ústavním soudě.**)

Kromě těchto tří navzájem souvislých osnov navrhuje sudetoněmecká strana osnovu zákona o trestní ochraně národností***) (t. j. návrh zákona na ochranu proti jakémukoliv způsobu odnárodňování); a posléze dvě osnovy zákonů o zárukách za zákonný výkon úřední působnosti veřejných funkcionářů.†) Dříve nežli přistoupíme ke kritice těchto návrhů, musíme se obeznámiti s jejich obsahem. Jejich obsah lze shrnouti takto:

I. Organizace národnostních svazů.

Tu nám jde o ony první tři shora zmíněné návrhy. Podle nich by — za tím účelem, aby byla právně zajištěna a prakticky provedena ústavně zaručená zásada rovnosti státních občanů a národností — všechny národnosti v republice, národ československý právě tak jako národnosti menšiny, vytvořily veřejnoprávní samosprávné svazy. Do jednotlivých svazů by příslušeli všichni státní občané registrovaní v národnostním katastru té které národnosti.

O národnostních katastrech.

Pro každou národnost totiž,††) která byla zjištěna posledním sčítáním lidu, by se založil národnostní katastr. Každý státní občan republiky Československé, dosáhnuvší 18. roku svého

*) Č. sněmov. tisku 897.

***) Č. sněmov. tisku 895.

***) Č. sněmov. tisku 894.

†) Č. sněmov. tisku 892 a 896.

††) Návrh č. 893 sněmov. tisku.

věku, má míti právo a povinnost přihlásiti svou příslušnost k národu, ke kterému od narození patří, zápisem do přísl. katastru. Přihláška nesmí být libovolná. Národnost si nesmí svobodně voliti. Jinou národnost, nežli k níž od narození patří, může občan přihlásiti jen za podmínky naprosto dokonaného a objektivně prokazatelného přenárodnění, to jest jen tehdy, nemluví-li už svým mateřským jazykem ani v rodině ani v domácnosti a ovládá-li dokonale jazyk národnosti, k níž chce přihlásiti svou příslušnost. Židé však mohou vždy přihlásiti příslušnost k židovské národnosti.

Ale takovou jinou nežli národnost, v níž byl zrozen, může občan za řečených podmínek přiznati jen, když se do katastru přihlašuje, t. j. při dosažení svého 18. roku. Příslušnost k národnosti je po zápisu do národnostního katastru neodvolatelná. I kdyby tedy později nastaly okolnosti, za nichž změna národnosti zásadně je možná — ovládnutí druhého a odvyknutí vlastního jazyku — občan nemůže již nikdy později národnost změnit.

Přihláška manželčina není sice závislá na přihlášce manželově, ale děti manželské nebo děti jim na roveň postavené, pokud nedosáhly 18. roku svého věku, následují v národnostní příslušnosti své rodiče, pokud tito přináleží k téže národnosti. V manželstvích národnostně smíšených následují děti v národnostní příslušnosti otce, pokud se rodičové nedohodli, že národnostní příslušnost všech nebo jednotlivých jejich dětí bude určena v ten smysl, že tyto následují v národnostní příslušnosti matku. Tato úmluva musí býti prokázána písemně. Takovou úmluvu lze učiniti jen do dokonaného 6. roku věku dětí a během této doby může ji každý rodič odvolati. Nemanželské děti mají následovati v národnosti matku. Co zde platí o dětech pod 18 let, platí též o osobách nesvéprávných.

Národnostní katastry mají vésti obce stálého bydliště obča-

nova a pro jednotlivé katastry mají být v obci zřízeny národnostně oddělené katastrální komise. Tyto komise volí členové obec. zastupitelstva té které národnosti zvláště. Každý občan, který byl do katastru zapsán, obdrží při svém prvním zápisu výkaz o své národnostní příslušnosti; a mění-li bydliště, bude na základě tohoto průkazu v obci dřívějšího bydliště vymazán a v obci bydliště nového zapsán. Každý občan má v katastru svůj list o dvou odděleních. Oddělení A. obsahuje údaje o státním občanu samém. Oddělení B. údaje o jeho dětech mladších 18 let.

Katastry jsou veřejné knihy, každý smí do nich nahlížeti, pořizovati si opisy a výpisy. Kromě katastrů obecních jsou vedeny ještě ústřední národnostní katastry, do nichž se zapisují státní občané téže národnostní příslušnosti z celého státního území. Ústředních nár. katastrů je tolik, kolik je zavedeno národnostních katastrů vůbec. Osoby, které bydlí v obcích s méně než 25 obyvateli — v nichž se obecní katastry nevedou; anebo osoby, jež nemají bydliště na státním území, zapisují se jen do katastrů ústředních. Jiné osoby jsou zapsány jednak v katastru obecním, jednak ústředním.

Spory o národnost mají řešiti katastrální soudy, jichž organisace se vyhrazuje zvláštnímu zákonu.

Působnost národnostních svazů.

Podle navržené osnovy*) (§ 4) národnostním svazům by náleželo:

1. pečovati o pěstování a rozvoj národního svérázu a o udržování a rozmach kulturní, sociální a hospodářské državy dotyčného národa;
2. hájiti vůči vládě, ostatním státním orgánům, státním a

*) Č. 897 sněm. tisku.

státem kontrolovaným podnikům, ústavům a fondům, i vůči orgánům samosprávným zájmy dotyčného národa podle zásady rovnoprávnosti;

3. chrániti jednotlivé své příslušníky před nezákonnostmi a před porušením zásady rovnosti před zákonem, jakož i při uplatňování jejich nároků;

4. uplatňovati nároky na náhradu škody podle § 92 ústavní listiny a prováděcího zákona za tím účelem vydaného (viz návrh sn. tisk. č. 892);

5. zajišťovati rovnoprávný podíl národa jako kolektiva i národnostních příslušníků jako jednotlivců na úkonech státu, jeho podniků a zařízení, jakož i na opatřeních učiněných pro veřejné blaho;

6. upravovati otázku národního života, školství, osvěty a lidovému všeho národa, sociálních vztahů a veřejného zdravotnictví, jakož i všech ostatních zájmů státních občanů té které národnosti v celku i jednotlivě, v přeneseném oboru působnosti;

7. zakládati nové a spravovati již existující obligatorní instituce sociální, hospodářské a humánní;

8. přidržovati zákonně nebo dobrovolně kulturní, hospodářské, sociální a dobročinné organizace k spolupráci a

9. uvést v případech 7. a 8. stanovy svazů s nuceným členstvím, zákonných nebo dobrovolných organizací v soulad se zájmy svého národa.

Vytvoření národnostních svazů.

Podnět k vytvoření národnostních svazů má vždy dáti shromáždění poslanců a senátorů určité národnosti. (Již podle platných sněmovních jednacíh řádů § 6, č. 325 resp. č. 326 1920 Sb. z. a n., každý člen poslanecké sněmovny či senátu při vstupu do sněmovny přihlašuje svoji národnostní příslušnost,

podle níž se pak určují jeho práva na užívání menšinových jazyků při sněmovním jednání. Ovšem, platí pro toto přihlašování národnosti poslanců a senátorů zásada jejich svobodného přiznání.) Ustavující schůzi těchto členů parlamentu musí předseda vlády svolat, jakmile o to požádali alespoň 3 členové Národního shromáždění téže národnosti. K usnesení o utvoření svazu stačí prostá většina hlasů za presence i jen poloviny celkového počtu členů obou sněmoven dotyčné národnosti — tedy po př. i jen minorita celé parlamentní reprezentace dotyčné národnosti.

Organisace národnostních svazů.

Hlavní orgánové národnostních svazů jsou: představenstvo a mluvčí (Sprecher), resp. jeho zástupce.

Představenstvo se skládá ze členů poslanecké sněmovny a senátu, kteří přihlásili svou příslušnost k příslušné národnostní skupině. Členství v představenstvu jest zákonnou povinností. Nemůže se tedy žádný člen N. S. vzdáti členství ve svém národnostním svazu. Představenstvo si volí předsedu, ale ten má ryze formální a pořadatelskou funkci při řízení schůzí představenstva.

Představenstvo sice volí na 6 let mluvčího a jeho zástupce, ale může se také jen usnésti na „účelnějším způsobu jeho ustanovování“, nežli je volba. (§ 7, odst. 3.) Uplatňuje jeho odpovědnost vyslovením nedůvěry. (K tomu jest zapotřebí, aby aspoň třetina členů představenstva podala písemný návrh na vyslovení nedůvěry, a aby tento návrh byl pak za přítomnosti aspoň poloviny všech členů představenstva přijat prostou většinou přítomných.) Mluvčí nesmí býti členem představenstva nebo dozorčí rady neb zástupcem akciové nebo společnosti s r. o., pokud tyto společnosti provádějí činnost výdělečnou. Nesmí také současně býti členem některé sněmovny. Do

rukou předsedy představenstva skládá pak mluvčí slib, že bude dbáti ústavy a zákonů a pečovati o blaho státu i svého národa. — O tom, že by mluvčí měli být snad potvrzováni i se strany státních orgánů, nepraví se v návrhu ničeho. Představenstvo může se také „účelně doplňovati“ kooptací.

Jinak, při vyřizování vlastní agendy svazu, představenstvo nemá žádné působnosti. Zde jest faktotum „mluvčí“ resp. jeho zástupce. Osnova praví výslovně, že mluvčí vykonává práva a povinnosti svazu. Zvláště je oprávněn:

1. ve stálém spojení s jeho předsedou působiti v tom směru, aby zásada rovnosti byla skutečně prováděna v zájmu státních občanů zapsaných do příslušného katastru;

2. upozorňovati vládu, úřady, státní nebo státem kontrolované podniky, ústavy a fondy nebo orgány samosprávného sboru na všechny skutečnosti, které jsou v rozporu s touto zásadou;

3. stěžovati si vládě, je-li tato zásada ohrožena nebo porušena správními opatřeními všeobecného rázu (právními a správními nařízeními a výnosy), opatřeními nebo činy správního úřadu, státních nebo státem kontrolovaných podniků, ústavů a fondů nebo orgánů samosprávného sboru.

Vláda musí tyto stížnosti vyřídit neprodleně, nejdéle však do 3 měsíců. Těmto stížnostem jest přiznati odkladný účinek, nejsou-li tím ohroženy nebo dotčeny důležité zájmy státu;

4. podati řádné i mimořádné opravné prostředky, jakož i stížnost k nejvyššímu správnímu soudu proti výnosům nebo opatřením státních úřadů a orgánů, státních nebo státem kontrolovaných podniků, ústavů a fondů nebo orgánů samosprávného sboru, spatřuje-li v napadaných aktech porušení nebo ohrožení zásady rovnosti. Aby bylo tohoto účelu dosaženo, mohou zúčastněné strany a i mluvčí navrhnouti, aby všechny výnosy a opatření, která budou nebo byly učiněny, byly do-

ručeny i mluvčímu. Zákonitá lhůta pro podání opravných prostředků se řídí podle platných formálních předpisů;

5. dávatí právní a věcné posudky k zamýšleným zákonům a nařízením, které se předkládají některému jinému veřejnoprávnímu svazu k vyjádření, nebo jež se dotýkají zájmů všech státních občanů zastupovaných svazem, nebo jejich jednotlivých skupin. Každý takový návrh musí býti současně, pokud se týče včas doručen úřadu mluvčího;

6. podávati přímé návrhy v oboru vymezeném vládě, správním úřadům, státním nebo státem kontrolovaným podnikům, ústavům a fondům a orgánům samosprávných sborů;

7. vésti nutná vyjednávání podle § 4 č. 6 a 7, aby byly zahájeny kroky ku převzetí přenesené působnosti svazem a aby toto převzetí bylo připraveno a provedeno;

8. činiti návrhy, které mohou podpořiti spolupráci národů ve státě.

Ku podpoře jeho práce mluvčímu se zřizuje „Úřad mluvčího“.

Potřebu na věcný a osobní náklad svazu, jeho orgánů, včetně úřadu mluvčího, schvaluje každoročně představenstvo v rozpočtu na příští rok. Mluvčí přikládá za každý uplynulý rok představenstvu účetní uzávěrku. Náklad uhrazují státní občané téže národnosti podle ustanovení zvláštního zákona, který zatím navržen není.

Národnostní svazy a ústavní soud.

Podle ústavy republiky ústavní listina může býti měněna jen zákony označenými jako ústavní a usnesenými třípětinovou většinou obou sněmoven. Zákon, který obsahově mění ústavu, aniž by zachoval tyto formální podmínky, jest tedy neústavní. Ale v zájmu právní bezpečnosti a prestiže zákonodárce nemůže kdokoli platně zjišťovat, zdali v tom kterém případě for-

mální náležitosti ústavních zákonů byly zachovány. To učinit může jen zvláštní tribunál zv. ústavní soud, a to jen do 3 let po vydání zákona, jehož ústavnost je brána v pochybnost; a může tak učinit jen na základě návrhu, který by mu byl předložen buď některou sněmovnou parlamentu, sněmem Podkarpatské Rusi nebo některým z nejvyšších soudů.

Podle nynějších návrhů*) sudetoněmecké strany měly by pak na tomto výlučném právu, navrhovati ústavnímu soudu, aby prohlásil nějaký zákon za neústavní, také jednotlivé národnostní svazy — t. j. prakticky — jejich mluvčí.

II. Trestní ochrana národnosti.

Ústavní listina republiky ustanovuje, že jakýkoli způsob násilného odnárodňování je nedovolený. Nešetření této zásady může zákon prohlásiti za jednání trestné. Již v dosavadním platném právu byla tato zásada částečně provedena. Tak na př. v zákoně o závodních výborech z r. 1921 se poskytuje ochrana proti propuštění z práce, jež nastalo následkem národnostní příslušnosti zaměstnancovy. V zákoně na ochranu republiky (z r. 1923) se rovněž v paragrafu 14 poskytuje určitá ochrana národnostní. V zákoně o útisku (1921) se praví, že stávka nebo výluka, je-li namířena z pohnutek národnostních, se trestá jako útisk. Šíře jsme o těchto předpisech čl. národnostního práva již promluvili v kapitole IV.

Jeden ze šesti návrhů sudetoněmecké strany**) nyní navrhuje řadu dalších skutkových podstat, záležejících v donucování občana občanem, aby v určitých směrech jednal v odporu se svou národnostní příslušností (trvale či dočasně se hlásil k národnosti jiné; přestoupil z jedné národnostní organisace do

*) Návrh č. tisku 895.

**) Návrh č. sn. tisku 894.

podobné organizace druhé národnosti „jednacím řečí“); užíval ve styku s úřady a orgány státu, soudy, státními neb státem kontrolovanými podniky nebo úřady samosprávnými jiného nežli vlastního mateřského, zákonitě přípustného jazyka, aby posílal děti do školy cizího vyučovacího jazyka.

Tyto činy mají se trestati jako přečin vězením od 14 dnů do 6 měsíců. Ve všech případech má se zavésti zvýšená trestnost (1 měsíc—1 rok), je-li pachatelem veřejný zaměstnanec.

Vedle toho však tento návrh zavádí nový přečin zkrácení národní državy a pracovního místa. Toho se dopouští, kdo nabízením nepřiměřené úplaty nebo vyhrožováním újmami nebo slibováním nebo poskytováním výhod pohne státního občana,

1. aby své vlastnické právo na nemovitosti přenesl na státního občana jiné národnosti nebo na sdružení takových občanů, aby na své nemovitosti takovým osobám nebo sdružením vyhradil nájemní práva nebo ji ponechal takovým osobám nebo sdružením k užívání,

2. aby svou živnost nebo svůj podnik nebo podíly na nich zcizil státním občanům jiné národnosti nebo jejich sdružení. Podmínkou je, že nemovitost, živnost neb podnik patří aspoň po dobu 30 roků do stejné „národní državy“.

Podobně se dopouští přečinu, kdo vyhrožováním újmami nebo slibováním nebo poskytováním výhod, zvláště využíváním hospodářské, sociální nebo jiné závislosti pohne zaměstnavatele nebo jeho orgány, aby propustili zaměstnance pro jeho národní příslušnost nebo přijali do svých služeb zaměstnance některé jiné národní příslušnosti. Zde je podmínkou, že pracovní místo patří aspoň 20 let ke stejné národní državě.

Trestnost (i zvýšená trestnost u veřejných zaměstnanců) jest zde stejná jako v případech nahoře uvedených.

Zakládání sdružení (nebo zneužívání sdružení již existujících)

k tomu, aby država vlastního národa byla zvětšena na útraty državy národa jiného, trvajících aspoň 30 let, trestá se podobně. (Zde i pouhý pokus má být trestný, a za sdružení takové tendence pokládá se i sdružení takové, jež předstírá účel jiný, ale ve skutečnosti sleduje účel zmíněný, ať už třeba jen jako jeden z více jiných účelů.)

III. Záruky za zákonný výkon úřední působnosti veřejných orgánů.

Ústavní listina stanovila v § 92, že pokud stát ručí za škodu, způsobenou nezákonným výkonem veřejné moci, určuje zákon. Zákon takový dosud nebyl vydán. Není pochyby, že v tom směru ústavní listina nebyla dosud provedena. Posavadní právní řád sice poskytuje instituci správního soudnictví občanům možnost, aby dosáhli zrušení nezákonných aktů administrativy, zatím však nemají proveditelného nároku na náhradu škody, jež jim vznikla. Podávajících nyní návrhů č. t. 892, není jejich iniciativa původní. Myšlenka jejich návrhu má cenná priora vzešlá ze řad demokratických politických směrů. Původně byl v komisi pro revisi všeobecného občanského zákoníku úmysl vsunout takové zákonné ustanovení do nového znění v zákoníku. Později se od této myšlenky upustilo a uvažovalo se o řešení zvláštním. V r. 1930 učinil vážný pokus o vydání zvláštního prováděcího zákona zesnulý německý liberální poslanec dr. Kafka se soudruhy ve sněmovně. Hlavní zásady návrhu byly: nárok je dán, porušil-li orgán státní svoje právní povinnosti. Porušení může záležeti jak v pozitivním výkonu, tak i v prodlévání s výkonem, je-li výkon vázán na určitou dobu. Předpokladem jest, že škoda nemohla býti odvrácena opravnými prostředky. Návrh na náhradu škody směřoval toliko proti státu, ale jestliže osoba

pověřená výkonem státní moci způsobila škodu úmyslně nebo z hrubé nedbalosti, měl stát míti postihový nárok.

K provedení těchto podnětů nedošlo, protože přikvačivší hospodářská krise, a tím i krise státních financí, zatím nedovolila uskutečnit tuto velmi nákladnou instituci.

Nynější návrh sudetoněmecké strany*) transkribuje jen starší návrhy. (Nově prohlašuje, že zneužití veřejné moci, které je podkladem pro vznik náhradního nároku, může záležet i ve zřejmém porušení zásady rovnosti před zákonem — což znamená jen vyslovení logického důsledku, obsaženého implicity i v dřívější verzi.)

Další, šestý návrh,**) který sudetoněmecká strana posléze činí, jest jen aplikací myšlenky osnovy první o ručení za výkon veřejné správy na případy, kde veřejní orgánové vykonávají zásadu národnostní rovnoprávnosti v ústavě určené. Práví se v něm, že každý veřejný zaměstnanec jest povinen, vykonáváje svou úřední činnost, dodržovati zásady rovnoprávnosti ve smyslu §§ 106 a 128 ústavní listiny.

Tento závazek vztahuje se na všechny obory práva sociálního, hospodářského a kulturního života.

Porušení tohoto závazku má býti základem pro uplatnění nároku podle zákona o ručení státu a jiných veřejnoprávních orgánů za škody, které způsobily jejich orgány vykonávající úřední působnost.

*) Tisk posl. sn. č. 892.

***) Tisk posl. sněmovny č. 896.